

Brevard S. Childs: Kanon, metode og teologi

– En introduktion

Cand.theol. Frederik Poulsen

Abstract: The article offers an introduction to the work and program of the Old Testament scholar and theologian, Brevard S. Childs. Central to his argument is the emphasis on canon as a rule of faith in the shaping of the biblical literature within the community of faith and practice. In his major work, *Biblical Theology of the Old and New Testaments*, Childs attempts to establish a theological stance from which the entire Bible can be read in the light of Jesus Christ.

Key words: Brevard S. Childs – canon – methodology – biblical theology – Karl Barth

1. Indledning

Amerikaneren Brevard S. Childs (1923-2007) var i over fyrrer år professor i Det Gamle Testamente ved Yale Divinity School.¹ Det blev hans livsprojekt at understrege betydningen af kanon for studiet af de bibelske tekster. Han ville fremme eksegesens teologiske og kirkelige dimension i et opgør med den fremmedgørende historiske kritik, der havde styret universitetseksegeseen op i gennem det 20. århundrede. Det vigtige er ikke, hvad bibelteksten *betød*, men hvad den *betyder* i dag som del af kirkens kanon. Med bogen *Biblical Theology in Crisis* (1970) blev programmet sat i værk, og det er siden blevet udfoldet i

1. Childs voksede op med tilknytning til den presbyterianske kirke og læste fra 1945 teologi i Michigan og Princeton. Under et formativt studieophold i Basel fra 1950-1954 studerede han Det Gamle Testamente hos W. Eichrodt og W. Baumgartner og fulgte også undervisning hos Karl Barth, samt tilbragte et semester i Heidelberg. De følgende fire år var han lærer på et lille seminarium i Wisconsin, indtil han i 1958 tiltrådte på Yale, hvor han virkede frem til 1999, jf. Daniel R. Driver, *Brevard Childs, Biblical Theologian* (Tübingen: Mohr Siebeck 2010), 5, 12-13 og 37-38.

et væld af artikler, bibelkommentarer, receptionshistorie og bibelsk teologi.² Særligt centralt står indledningerne til de to testamenter, *Introduction to the Old Testament as Scripture* (1979) og *The New Testament as Canon: An Introduction* (1984), mens kronen på værket må siges at være den over 700 sider store *Biblical Theology of the Old and New Testaments* (1992).

Denne artikel vil give en introduktion til Childs' metode og teologi på baggrund af de tre hovedværker (i det følgende kaldet *Indledninger* og *Teologi*).³ Først gennemgås Childs' forståelse af kanon, så hans kanoniske metode og endelig hans udgangspunkt for bibelsk teologi. Dette efterfølges af en kritik.

2. Childs' forståelse af kanon

Kanon som tilpasning og videregivelse af autoritativ tradition

Childs opererer med en meget bred forståelse af kanon.⁴ Normalt er kanonbegrebet begrænset til enten at betegne det sidste stadie i de bibelske teksters lange tilblivelseshistorie eller til at betegne den dogmatiske beslutning, der endeligt fikserede grænserne for en række udvalgte skrifter. Childs udvider begrebet, så det ikke bare dækker fikseringen af en autoritativ skriftsamling – han kalder dette for “kanonisering” – men så det dækker hele den *proces*, i hvilken den autoritative tradition er blevet samlet og videregivet som helligskrifter. Udviklingen af den bibelske litteratur frem til den egentlige kanonisering har nemlig medvirket en dybtgående hermeneutisk beskæftigelse for at tilpasse teksterne til en ny tid. Kanon har derved både en *historisk* og en *teologisk* dimension: 1) En historisk, idet dannelsen af kanon er udviklet i en historisk proces, hvori teksterne har ændret skikkelse.⁵ Og 2) en teologisk, fordi dannelsen af kanon er betinget af en teologisk refleksion blandt de mennesker, der brugte tek-

2. F.eks. *The Book of Exodus: A Critical, Theological Commentary* (1974), *Old Testament Theology in a Canonical Context* (1985), *Isaiah* (2000), *The Struggle to Understand Isaiah as Christian Scripture* (2004), *The Church's Guide for Reading Paul: The Canonical Shaping of the Pauline Corpus* (2008).

3. Brevard S. Childs, *Introduction to the Old Testament as Scripture* (Philadelphia: Fortress Press 1979); *The New Testament as Canon: An Introduction* (London: SCM Press Ltd. 1984); *Biblical Theology of the Old and New Testaments. Theological Reflection on the Christian Bible* (Minneapolis: Fortress Press 1993).

4. Childs (1979), 57-60 og 67-68; (1984), 21-33; (1993), 70-71.

5. Dette medfører et dilemma: Den historiske dimension i dannelsen af kanon er fundamental for at forstå skrifternes nuværende skikkelse, men de sparsomme kilder gør det næsten umuligt at belyse den.

sterne. Tilblivelsen og udviklingen af de pågældende tekster er nemlig sket i en *interaktion* mellem det fremvoksende korpus af autoritativ litteratur og den menighed, der bevarede og skattede (*treasured*) den:

The authoritative Word gave the community its form and content in obedience to the divine imperative, yet conversely the reception of the authoritative tradition by its hearers gave shape to the same writings through a historical and theological process of selecting, collecting, and ordering (Childs 1979, 58-59).

Kanon er ikke en sen godkendelse af en skriftsamling, men den serie af ændringer og tilføjelser, som i tidens løb har påvirket de enkelte bøgers indhold og udseende. Der har været en kanonbevidsthed helt fra begyndelsen, og den har som en *regula fidei* struktureret den bibelske litteraturs fremvækst.

Tilblivelsen af den gammel- og nytestamentlige kanon

Kanon som tilpasning og videregivelse af autoritativ tradition er først og fremmest udfoldet i *Indledningerne*. Her behandles testamenterne hver for sig og i hver sin kontekst: Det Gamle Testaments tilblivelse inden for menigheden Israel, og Det Nye Testaments tilblivelse inden for den tidlige kirke og i lyset af troen på Jesus Kristus. Det sker i kritisk afstandtagen fra dem, der antager, at den bibelske litteratur kun blev formet af historiske, litterære, sociologiske og religionshistoriske faktorer (Childs 1984, 22). Childs hævder modsat, at den teologiske refleksion blandt de mennesker, der formede og videregav teksterne, har den allerstørste betydning.

Tilblivelsen af den gammeltestamentlige kanon var ikke tilskyndet af Israels søgen efter identitet. Det ville være at beskrive kanon i antropologiske termer. Tværtimod skal den *teocentriske* forståelse af den guddommelige åbenbaring opretholdes:

Indeed, canon involved a response on Israel's part in receiving the authoritative tradition, but the response to a continuing experience with God was testified to by a new understanding of scripture. Israel did not testify to its own self-understanding, but by means of a canon bore witness to the divine source of its life (Childs 1979, 59).

Childs mener at finde tegn på dette ved, at de kanoniske redaktørers identitet bevidst er blevet sløret. Det er de hellige tekster og ikke deres redaktører, der står i centrum. Drivkraften i den kanoniske proces

har været at videreføre de guddommelige ord i sådan en form, at de kunne vedblive at være autoritative for de efterfølgende generationer.

Den samme bevidsthed om kanon var tilstede allerede ved begyndelsen af den kristne kirke og ligger dybt i den nytestamentlige litteratur selv. Der er en klar, organisk *kontinuitet* mellem de tidligste stadier af Det Ny Testamente og den endelige, kanoniske udgave. Målet har været det samme som for Det Gamle Testaments vedkommende:

Central to the canonical process was the concern to render the occasional form in which the gospel was first received into a medium which allowed it faithfully and truthfully to render its witness for successive generations of believers who had not directly experienced Christ's incarnation and resurrection (Childs 1984, 22).

Samtidig satte den nytestamentlige kanon en ramme, inden for hvilken evangeliet skulle fortolkes. Kanon blev et levende medium for kirkens Herres forsatte henvendelse til sit folk. De kanoniske tekster blev ikke bundet til fortiden, men blev opfattet som ord fra den altid nærværende frelser (Childs 1984, 29).

Den vigtigste motivation bag kanon er altså ønsket om at videregive de autoritative tekster til nye generationer. Det er ikke sket bare ved passivt at kanalisere teksterne videre fra en generation til en anden, men ved engageret og aktivt at forme både de mundtlige og skriftlige traditioner med henblik på kommende generationer af troende – Childs kalder dette for “canonical intentionality”.

Kanon som kontekst for eksegesi og teologi

“Kanon” dækker således over flere forhold: Dels menighedens værdsættelse af traditioner og skrifter som autoritativ litteratur, dels selve processen, som ledte til den skriftsamling, vi har i dag, og dels de teologiske faktorer, der medførte udformningen af teksterne. Dertil dækker “kanonisk” også den moderne tilgang til teksten – *canonical approach* – der består i identifikationen med den menighed, der udviklede kanon (se nedenfor). Denne flerstrengede forståelse danner baggrund for en ny tilgang til de bibelske tekster, som udvikles i *Indledningerne*. Det vigtige i at læse Biblen som en kanonisk helhed danner dertil udgangspunkt for hans *Teologi*.

3. Childs' kanoniske metode

Forståelsen af kanon som skitseret ovenfor må få indflydelse på studiet af de bibelske tekster.⁶ Da Childs i 1979 udgav sin indledning til *Det Gamle Testamente*, skrev han sig frem for alt op i mod den historiske kritik, som havde præget universitetseksegesen i årtier. Allerede i forordet hedder det: “[T]he relation between the historical critical study of the Bible and its theological use as religious literature within a community of faith and practice needs to be completely rethought” (Childs 1979, 15). Der er tale om en revurdering og netop ikke en afvisning af det historiske studies berettigelse.⁷ Grundproblemet er nemlig: “[H]ow one understands the nature of the Old Testament in relation to its authority for the community of faith and practice which shaped and preserved it” (Childs 1979, 41). Målet er på den ene side at tage kanons betydning alvorligt som et afgørende element for forståelsen af de gammeltestamentlige skrifter og på den anden side at forstå kanon i dens historiske og teologiske dimensioner. Dette omfatter et forsøg på at relatere den endelige, kanoniske udgave af *Det Gamle Testamente* til dens komplekse tilblivelseshistorie.

Et særligt kendetegn for den kanoniske tilgang er dens fokus på bibeltestens *final form*. Det sker ved at arbejde inden for de fortolkningsmæssige strukturer, som bibelteksten har fået af de mennesker, som formede og brugte den som helligskrifter. Derved har Childs' tilgang lighedstræk med litterære og strukturalistiske metoder, idet den forholder sig til teksten, som den foreligger. Men modsat disse sigter den kanoniske metode mod at fortolke bibelteksten i relation til den historiske menighed, som opfattede (og opfatter) teksten som autoritativ. Denne bibeltæst er – også for den kristne menighed – indiskutabelt den hebraiske konsonanttekst (masoretteksten) og ikke den græske Septuaginta.⁸

Det er tillige et klart sigte at prøve at forstå, hvordan bibelteksten blev *designet* til at fungere som helligskrift. For tekstens *final form* er samtidig også dens *final stage* i en lang og kompliceret traditionspro-

6. Childs (1979), 39-41, 71-83; (1984), 35-47.

7. Alligevel er Childs særdeles skeptisk over for den historisk-kritiske eksegeses resultater. Gennemgangen af de bibelske bøger begynder hver gang med at påvise, hvilke uoverensstemmelser og blindgyder den historiske kritik har efterladt bibelforskningen i. Begrundelsen er altid den samme, nemlig at forskerne ikke har taget spørgsmålet om kanon alvorligt.

8. Childs (1979), 96-99: Argumenterne går bl.a. på, at den hebraiske tekst var stabiliseret længe inden den græske, og at masoretteksten blev tillagt størst autoritet, også i de græsktalende jødiske menigheder, der ellers brugte Septuaginta. Se kritikken nedenfor.

ces. At arbejde ud fra bibeltekstens *final stage* er ikke at miste den historiske dimension, men *the final form* leverer ifølge Childs en hermeneutisk nøgle, med hvilken man skal fortolke og bedømme denne komplicerede traditionshistorie. Det centrale må altid være at afgøre, hvordan tidligere "lag" nu fungerer inden for konteksten af kanon. De enkelte lag bærer ikke mening i sig selv, og man må tværtimod anerkende det særskilte perspektiv, som kommer til udtryk i bibeltekstens endelige udgave. Bibeltekstens mening er den mening, som den har fået i den endelige, kanoniske udgave. I Det Gamle Testamente er *the final form* alene vidnesbyrdet til den fulde åbenbaringshistorie mellem Israel og Gud: "It is only in the final form of the biblical text in which the normative history has reached an end that the full effect of this revelatory history can be perceived" (Childs 1979, 76). Det er derved heller ikke i afdækningen (eller rekonstruktionen) af den historiske proces, at man finder vidnesbyrdet om Israels oplevelser med Gud, men i de bibelske tekster selv.

Forholdet til form-, traditions- og redaktionskritikken

Denne forståelse af åbenbaringshistorien og kanons funktion medfører et forbehold over for formkritikken, der leder efter en original intention inden for en rekonstrueret historisk kontekst. Det gælder også traditionshistoriens afdækning af tekstens skiftende betydninger frem mod kanoniseringen og ikke mindst redaktionskritikken, hvor Childs kritiserer nævneværdige eksegeter som W. Zimmerli, H.W. Wolff, G. Fohrer og R.E. Clements.⁹ Grundlæggende er der fire forhold, som han anfægter, og som samtidig er med til at præcisere hans egen metode: For det første spørger han, om det overhovedet er muligt at skelne så skarpt i mellem tekstens forskellige lag, som redaktionskritikerne gør. For det andet anfægter han, at denne rekonstruktion af lagene altid baserer sig på historiske faktorer uden for teksten selv og ikke på den teologiske refleksion inden for Israel. Den historiske rekonstruktion er ofte usikker og beror på fortolkerens subjektive opfattelse. For det tredje søger denne rekonstruktion at komme tilbage til originalteksten ("Grundtext"), hvis oprindelige mening skal danne grundlag for at fortolke hele passagen. Derved splittes bibelteksten op i en originaltekst og senere, redaktionelle kommentarer, der ofte stemples som fordrejninger af det oprindelige budskab. Det fører for det fjerde til, at man – ved at sprænge teksten op i en masse små dele og overfokusere på enkelte lag frem for andre – hæmmer en holistisk læsning, der i sin synkrone tilgang tager højde for tekstens indre dynamik.

9. Childs (1979), 212-213, 300-301, 369-370, 383 og 408-409.

Det er tværtimod den kanoniske tilgangs styrke, at den fremmer en teologisk fortolkning og helhedslæsning, nemlig inden for kanon. Redaktionskritikken og tekstens historiske dimension kan meget vel bruges til en bedre forståelse af den endelige, kanoniske tekst, men de redaktionelle stadier bør altid være underordnet deres nuværende kanoniske funktion.

Fortolkerens rolle

Childs er utilfreds med beskrivelsen af sit projekt som 'canonical criticism', idet dette kan signalere, at hans metode bare er en ny historisk-kritisk teknik ved siden af litterærkritikken, formkritikken og andre: "Rather, the issue at stake in relation to the canon turns on establishing a stance from which the Bible can be read as sacred scripture" (Childs 1979, 82). Den moderne læser skal acceptere og stille sig selv inden for den autoritative tradition, som kanon udgør. At eksegetens opgave derved ikke blot er deskriptiv, men også "konstruktiv", bliver meget klart i indledningen til Det Nye Testamente (Childs 1984, 37-40). Den deskriptive opgave består i at analysere den særlige form og funktion af den nytestamentlige litteratur i relation til den menighed af kristne, som dannede og bevarede den. Denne opgave kan udføres af enhver uanset religiøst engagement, men bliver mere kompleks, når man inddrager det teologiske perspektiv:

Is it still possible for someone who does not share the theological concerns of the canonical literature to describe the theological struggle of a biblical text in bearing witness to a theological reality of the Christian faith, the testimony to which transcends – some would say, distorts – the dimensions of historically verifiable accounts (Childs 1984, 39).

Det hermeneutiske spørgsmål handler ikke om den enkelte fortolkers fromhed, men simpelthen om at være villig til at arbejde inden for en "received context of faith", som ligger i hjertet af kanons normative funktion.¹⁰ Det skal ikke forstås sådan, at kanon fungerer som et fastfrosset depot af traditioner og doktriner, man blindt skal underordne sig. Men det betyder, at man skal anerkende, at kanon er det levende medium, igennem hvilket man ved fortolkning af bibeltekster-

10. Dette minder om R. Bultmanns overvejelser i *Das Problem der Entmythologisierung der neutestamentlichen Verkündigung* (1941), jf. Katrine Winkel Holm, *Det Gamle Testamente som teologisk problem* (København: Museum Tusulanums Forlag 2000), 26: "at forstå Det Nye Testamente betyder ifølge Det Nye Testamente selv at tro Det Nye Testaments Kristusbudskab, deraf følger at "die rechte Befragung des Textes ... nur eine glaubende sein kann, d.h. eine im Gehorsam gegen die Autorität der Schrift begründete"".

ne og ved Helligånden indser og erkender Guds vilje. Dette bringer os over i udgangspunktet for bibelsk teologi.

4. Childs' udgangspunkt for bibelsk teologi

Tråden fra Gerhard Ebeling

Allerede i forordet til *Biblical Theology of the Old and New Testaments* understreger Childs, at han ønsker at nærme sig dogmatikken og de øvrige teologiske discipliner (Childs 1993, xvi). Denne kurs bliver helt tydelig i bogens *prolegomena*. Her tages tråden op fra Gerhard Ebelings fordring om, at den, som vil studere forholdet mellem Det Gamle og Det Nye Testamente, er forpligtet på at gøre rede for sin forståelse af Biblen som et hele, herunder først og fremmest en redegørelse for de teologiske problemer ved at afsøge den indre enhed i Biblens mangfoldige vidnesbyrd (Childs 1993, 7).

Da Ebeling aldrig selv førte dette til ende, vil Childs begynde her, og han udkaster fire kendetegn for det følgende studium: For det første er det på sin vis en tilbagevendelse til tiden før Gabler, hvor de systematiske og bibelske fag ikke formelt var skilt ad. Et samspil mellem disse må igen være afsættet for enhver ny bibelsk teologi. For det andet er det med baggrund i oplysningstiden pinligt nødvendigt både at høre hvert testaments egen og selvstændige stemme og at anerkende og undersøge karakteren af Biblens mangfoldige vidnesbyrd. For det tredje er den rette kontekst for spørgsmålet om "Biblen som et hele" og "den indre enhed" slet og ret kirkens kanoniske skrifter. Og endelig præciserer talen om "vidnesbyrd" (*testimony*), at Biblen skal opfattes som et vidne, der (stadig) peger ud over sig selv på en guddommelig virkelighed. Det er altså en konfessionel tilgang til bibelsk teologi, der er tale om.

Den bibelske teologis opgave

Som vi så ovenfor, blev Childs' kanonforståelse og metode udviklet i forbindelse med de separate gennemgange af de to testamenter. Kan denne metode nu også benyttes på den kristne bibel som et hele (Childs 1993, 70-79)? Sammenstillingen af de to testamenter er udtryk for teologisk kontinuitet. Kirken tilføjede ikke bare Det Nye Testamente til de jødiske skrifter, men påstod samtidig, at Det Gamle Testamente vidnede om Jesus Kristus. Det er derfor underligt, at man stort set ikke kan finde redaktionelle ændringer, der forsøger at kristianisere Det Gamle Testamente. Den jødiske skriftsamling må være blevet opfattet som et afsluttet hele (Childs argumenterer histo-

risk for, at der inden for rabbiniske cirkler var en nogenlunde stabil kanon i 1. årh. f.Kr.!), og Det Nye Testamente er vokset frem som en ny og anden skriftsamling. Kan man så stadig tale om 'canonical shaping' i forbindelse med Biblen, når der ikke er nogen lighed med de enkelte testamenteres tilblivelseshistorie? Da det ikke er tilfældet, må udgangspunktet for en kanonisk tilgang til bibelsk teologi være at undersøge forholdet mellem de to selvstændige testamenter.

Selvom de to testamenter er samlet i én bog, betyder det ikke, at integriteten af hvert enkelt testamente er blevet ødelagt: "The Old Testament bears its true witness as the Old which remains distinct from the New. It is promise, not fulfilment. Yet its voice continues to sound and it has not been stilled by the fulfilment of the promise" (Childs 1993, 77). Dette synspunkt er bærende for hele Childs' teologi. Det skal modstå fristelsen til at sætte lighedstegn mellem bibelsk teologi og Det Nye Testaments brug af Det Gamle, som om Det Gamle Testaments vidnesbyrd var begrænset til, hvordan det engang blev hørt i den tidlige kirke. Begge testamenter er særskilte vidnesbyrd om Kristus, som skal behandles både separat og i samklang.¹¹ På den ene side bør Det Gamle Testamente høres på sine egne betingelser, men på den anden side kan Det Nye Testamente som et radikalt nyt vidnesbyrd udtrykt i kraft af det gamle ikke undgå også at transformere Det Gamle Testamente.

Denne spænding kan overvindes ved at skelne mellem det bibelske vidnesbyrd (*witness*) og det forhold, som det peger hen på, dets egentlige sag (*subject matter, substance* eller *res*). Selvom de bibelske vidnesbyrd er meget forskelligartede og indimellem modstridende, så viser de alligevel hen på den samme guddommelige virkelighed:

The two testaments do not relate to each other simply on the level of their role as witnesses. To remain on the textual level is to miss the key which unites dissident voices into a harmonious whole. Rather Biblical Theology attempts to hear the different voices in relation to the divine reality to which they point in such diverse ways (Childs 1993, 85).

Begge testamenter bærer vidnesbyrd om den samme Herre, Jesus Kristus, men på forskellige måder, i forskellige tider og til forskellige folk. Den bibelske teologis største opgave er derfor at reflektere over

11. Childs forudsætter her en forestilling om inspiration: "If the Old and New Testaments are both inspired by God then it follows immediately that the interpreter ought to read them as dual witnesses to the one divine reality, accept them as theologically normative...", jf. Paul R. Noble, *The Canonical Approach. A Critical Reconstruction of the Hermeneutics of Brevard S. Childs* (Leiden: E.J. Brill 1995), 31 og 340.

hele Biblen med dens to meget forskellige *stemmer*, men som begge vidner om Kristus. Her handler det om at bevæge sig fra de bibelske tekster til den virkelighed, som de vidner om. Er det så muligt at gå den anden vej, fra realiteten tilbage til de bibelske tekster? Ja! Når den oprindelige integritet af begge testamenter er blevet respekteret, er det en vigtig funktion at høre hele Biblen i lyset af Guds fulde virkelighed i Jesus Kristus. Med andre ord: “[T]here is a legitimate place for a move from a fully developed Christian theological reflection back to the biblical texts of both testaments” (Childs 1993, 87).

Dette perspektiv udmønter sig i bogens opbygning: Først gennemgår Childs de særskilte vidnesbyrd i Det Gamle og Nye Testamente (s. 95-322), hvor teksternes komplicerede tilblivelses- og traditionsproces beskrives, og hvor det undersøges, i hvilket omfang de gammeltestamentlige traditioner lever videre i Det Nye Testamente. Det er den *deskriptive* side af bibelsk teologi. Siden kommer den *normative* i bogens anden halvdel, *Theological Reflection on the Christian Bible* (s. 349-716), hvor forskellige temaer behandles “in the light of the full divine reality”.

De særskilte vidnesbyrd i Det Gamle og Det Nye Testamente

De klare forbehold, som Childs i sine *Indledninger* havde over for de klassiske, historiske metoder, oplødes i hans *Teologi*. Konteksten er stadigvæk den kanoniske tekst, men der er nu en meget mere positiv vurdering af værdien ved det diakrone studium af bibelteksten. Gennemgangen af Det Gamle Testamente indledes med et “program” i traditionshistoriske kategorier: At søge at etablere et begyndelsespunkt for de gammeltestamentlige vidnesbyrd og følge udviklingen i brugen og anvendelsen af dem inden for Israels historie, og at søge at belyse enheden og forskelligheden af Israels tro inden for Det Gamle Testamente (Childs 1993, 97). Genstanden for det historiske studium er “Israel’s own testimony to God’s redemptive activity” og ikke en neutral rekonstruktion af Israels religion. Det er Israels “kanoniske” historie, dvs. den historie, som blev hørt og modtaget af menigheden. Det er ikke Childs’ intention helt at afvise de historiske og sociologiske rekonstruktioner af Israels religion (Childs 1993, 144-145). Men faren ved at bruge teksten som kilde til en sådan er, at den kritiske rekonstruktion let kommer til at erstatte Biblens eget vidnesbyrd om Guds handlen med Israel. Ligesom i *Indledningerne* spores en modvilje mod den antagelse, at kulturelle og historiske faktorer frem for teologiske skulle have været styrende i tilblivelsen af bibelteksterne.

At fokus flyttes til ikke bare at omhandle tekstens *final form*, men også de tidligere former af vidnesbyrdet, begrundes med følgende (Childs 1993, 104-105): For det første forstås den endelige udgave bedre ved nøje at studere de hundredvis af ændringer, der formede den. For det andet kan de interne forbindelser mellem de bibelske vidnesbyrd bedre fattes, hvis man historisk kan forbinde de forskellige stadier i tilbivelsesprocessen. For det tredje kan man ved at se på udviklingen af de forskellige traditioner afdække de interne, teologiske konflikter, der har hersket mellem de mennesker, der brugte dem. Og endelig reflekterer de forskellige tekstslag, selvom de siden indgår i en normativ, kanonisk form, stadig "a certain quality of their original life" (*contra* Childs 1979, 75-77!). Der er en åbenlys spænding her i Childs' forfatterskab.

Forskellen til *Indledningerne* bliver også tydelig, når man ser på dispositionen. I de to indledninger blev testamenterne gennemgået i den kanoniske orden, som de enkelte bøger er placeret i, dvs. den rækkefølge, som er i moderne, hebraiske udgaver (jf. *Biblia Hebraica Stuttgartensia*), og den traditionelle rækkefølge i Det Nye Testamente med evangelierne, Acta, brevlitteraturen og Apokalypsen. I Childs' *Teologi* er dette opgivet. Det Gamle Testamente behandles i de forskellige typer af vidnesbyrd: Den historiske grundfortælling (Genesis-Ezra) og de profetiske, apokalyptiske og visdomsteologiske traditioner for sig. Det diakrone perspektiv er helt umiskendeligt i gennemgangen af de nytestamentlige skrifter, der baserer sig på en klassisk, historisk opdeling: Kirkens tidligste forkyndelse, det paulinske evangelium, evangeliernes dannelse, Acta og den post-paulinske tid.

Ligesom med "programmet" for gennemgangen af Det Gamle Testamente er tilgangen til Det Nye Testamente en traditionshistorisk analyse (Childs 1993, 216-217). Man skal forstå, hvordan og i hvilken retning traditionen er vokset, herunder placere de nytestamentlige vidnesbyrd inden for den tidlige kirkes konkrete situation i dens skiftende historiske og kulturelle kontekst. Den historiske dimension kan hjælpe til at påvise ligheder og forskelle i forkyndelsen, som kan udbyde forståelsen af den kanoniske proces.

Den teologiske refleksion over den kristne bibel

Efter det traditionshistoriske arbejde skrider Childs til den egentlige opgave, nemlig den teologiske refleksion. Dette hovedafsnit er ind delt i en lang række kapitler, der næsten slavisk følger en traditionel dogmatik begyndende med Guds identitet, skabergerning og pagt-slutning, over forsoningen i Kristus til eskatologien og etikken. Man må spørge, hvad forholdet mellem bibelsk teologi og dogmatik er,

når dispositionen er så styret af den systematiske teologi. Det kommer bedst til syne i den konkrete gennemgang af de teologiske temaer. Når det f.eks. gælder spørgsmålet om Guds identitet, mener Childs, at de to discipliner har samme mål, nemlig at bevæge sig fra det bibelske vidnesbyrd til vidnesbyrdets substans – som er Gud selv. Begge går i retningen *tro søger forståelse*, mens det er den konkrete arbejdsdeling, der skiller dem: Bibelvidenskaben fortolker de bibelske tekster, mens dogmatikken beskæftiger sig med teologihistorien og samtidsteologi (Childs 1993, 369). Til gengæld efterlyser Childs “fruitful cooperation” og ønsker med sin *Teologi* at etablere en bro for tovejstrafik mellem eksegesi og systematik (Childs 1993, 481-482). Den bibelske teologi kan bl.a. fungere som et *critical check* over for en systematisk teologi, der risikerer at miste sine kristne rødder, hver gang den svigter et seriøst engagement med bibelteksten.

Den typiske opbygning af de enkelte kapitler er først en separat gennemgang af det gammeltestamentlige, så det nytestamentlige vidnesbyrd. Dernæst en samlet bibelteologisk refleksion over kapitlets emne for at ende i en dogmatisk refleksion. Denne berører ofte aktuelle emner om kirke og kristendom (anno 1992), og Childs trækker især på de reformatoriske teologer, Luther og Calvin, samt Karl Barth og Jürgen Moltmann.

Et centralt hermeneutisk spørgsmål for den teologiske refleksion er som tidligere nævnt forsvarligheden i at gå fra den egentlige sag tilbage til tekstens vidnesbyrd, altså at læse bibelteksten i lyset af Guds egen virkelighed (Childs 1993, 379-383). Er det forsvarligt at projicere Kristus tilbage i Det Gamle Testamente? Og når man kender til Guds treenige væsen, må det så ikke påvirke, hvordan man fortolker de to testamenter? For det første må man ikke forveksle det bibelske vidnesbyrd med realiteten selv. Man må fastholde, at de bibelske tekster skal læses i deres egen historiske, litterære og kanoniske kontekst. For det andet kan en metode, der ikke modsiger en historisk læsning, men udvider den, være at lede efter indholdsmæssige links mellem de to testamenter vidnesbyrd. Dette kan med forsigtighed beskrives med den belastede betegnelse “typologi”. For det tredje må man alligevel erkende, at indlæsningsen af Kristus i Det Gamle Testamente ofte er Det Nye Testaments forståelse. Paulus brugte den ophøjede Kristus som nøgle til Det Gamle Testamente. Han gik fra Guds virkelighed tilbage til teksten. Alligevel mener Childs ikke, at det kan forsvare en sådan læsning i dag: “We are neither prophets nor Apostles”. Apostlene havde direkte adgang til Guds åbenbaring, vi har den kun formidlet gennem deres autoritative skrifter, nemlig Biblen. Deres forståelse er bundet til det 1. årh. e.Kr., og mens de havde ét testamente, har vi to. Bevægelsen fra *res* til vidnesbyrd må ikke ødelægge

tekstens historiske integritet. Derfor ender Childs med at foreslå et sæt af tilgange til bibelteksten (*multi-level readings*). Man må dels respektere tekstens konkrete, historiske form, dels anerkende den funktion, den har fået i kanon, samtidig med at "the reality of God testified to in the Bible, and experienced through the confirmation of God's spirit, functions on a deeper level to instruct the reader toward an understanding of God that leads from faith to faith" (Childs 1993, 382). F.eks. er den lidende tjener i Es 53 ikke identisk med Kristus, men ved erkendelse af Guds vilje i ham åbner der sig et nyt perspektiv på det profetiske vidnesbyrd. For dem, der *bekender* Kristus som Herre, er der en umiddelbar overensstemmelse, idet både Es 53 og Jesu passion peger hen på den samme guddommelige virkelighed.¹² Childs' bibelske teologi har en klar kirkelig karakter.

Alt i alt handler det om at anerkende (og bekende!), at Kristus er bevidnet i *begge* testamenter og er den standard, med hvilken *hele* Biblen skal bedømmes teologisk.¹³ Det betyder ikke, at Det Gamle Testamente skal "korrigeres" af Det Nye, men at begge testamenter er forskellige og selvstændige vidnesbyrd om den ene og samme Herre.

5. Kritik af Childs

Kritik af Childs' kanonforståelse

Niels Peter Lemche har uden tvivl ret, når han kalder Childs' afsæt for "en parodi på en kanonhistorie".¹⁴ At den gammeltestamentlige kanon skulle have været nogenlunde stabil allerede i 1. årh. f.Kr., og at den derved har kunnet virke ind på tilblivelsen af den nytestamentlige kanon, er langt fra konsensus. Den hebraiske bibel eksisterede ikke på Jesu tid. Oven i købet var det nok i højere grad den græske Septuaginta i en eller anden skikkelse, der blev citeret og opfattet

12. I sine sidste leveår plæderede Childs for en fornyet *figurativ/allegorisk* læsning, der kan bringe læseren fra de kanoniske tekster til den treenige Guds virkelighed. Denne læsning, indrømmer Childs, er *confession*; se Driver (2010), 229-254.
13. Childs' bibelske teologi bygger i virkeligheden kun på to grundsætninger: "1. Theologie muss ganz innerhalb des Weltverständnisses des christlichen Glaubens betrieben werden" og "2. Der christliche Glaube sieht in den Texten der Bibel den Kanon der christlichen Glaubengemeinschaft". Den anden sætning udgør det øverste princip for den kanoniske metode og er egentlig en tautologi: "Kristen teologi er kristen", jf. Stefan Krauter, "Brevard S. Childs' Programm einer Biblischen Theologie", *ZThK* 96 (1999), 22-48 (34).
14. Niels Peter Lemche, *Gammeltestamentlig og bibelsk teologi. Ti forelæsninger* (Frederiksberg: Forlaget ANIS 2008), 119.

som normativ af de nytestamentlige forfattere og af den ældste kristendom. Der kan være gode teologiske grunde til at hævde, at Biblia Hebraica i sin egen ret skal være del af den kristne kanon. Men med Childs' stædige fastholdelse af en tidlig datering virker det, som om han for enhver pris vil konstruere en historisk begrundelse for sit udgangspunkt (Krauter 1999, 35).¹⁵

Den brede forståelse af kanon er også blevet kritiseret. Navnlige James Barr har fremhævet, at "kanon" oprindeligt kun har betegnet "en liste", dvs. en liste af bøger, der blev regnet for helligskrifter.¹⁶ Når Childs udvider det til både at betegne en proces, et produkt (*final form*) og en norm, opstår der uklarheder, fordi de tre aspekter er forskellige og sommetider i konflikt: "[C]anonical criticism depends upon systematic confusion in the use of its favourite word, 'canon'" (Barr 1983, 79).¹⁷ Det gør det indimellem svært at se, hvornår det er det ene eller det andet aspekt af begrebet, der henvises til.

Childs' postulat om grundlæggende kontinuitet i kanonprocessen og menighedens enhedspræg kritiseres skarpt af Manfred Oeming:

Daß bei Childs der ganze Kanon als das durch die Tradition geläuterte, eine, gleich gültige Wort Gottes in der einen, einheitlichen Glaubensgemeinschaft dasteht, welches als Norm für die zukünftigen Generationen offensteht, mutet eher als ein Stück Barthscher Dogmatik an, denn als irgend haltbares historisches Urteil (Oeming 2001, 212).

Sammenligningen med Karl Barth rammer ikke ved siden af.¹⁸ For pointeringen af de *teologiske* frem for historiske, sociale og religionshistoriske faktorer i kanons tilblivelse stemmer fint overens med en dialektisk kritik af liberalteologiens humanisme og ubehaget ved at lægge udefrakommende historiske og filosofiske kategorier ned over bibeltæksten. Kunne det tænkes, at Childs med denne indstilling overser nogle historiske og sociale forhold, som *faktisk* havde stor indflydelse på kanons udformning?

15. Enheden af et kanonisk *hebraisk* Gammel Testamente og et kanonisk *græsk* Ny Testamente har historisk aldrig eksisteret før reformationen og er siden blevet holdt i hævd i den protestantiske del af verden; se Lemche (2008), 129.

16. James Barr, *Holy Scripture. Canon, Authority, Criticism* (Oxford: Clarendon Press 1983), 49-50.

17. Se dertil Manfred Oeming, *Das Alte Testament als Teil des christlichen Kanons?* (Zürich: Pano Verlag 2001), 210-211.

18. Jf. Charles J. Scalise: "The canonical approach of Brevard S. Childs is in large measure an extension of the theological hermeneutics of Karl Barth." Ifølge Scalise er der primært tre lighedspunkter mellem Barth og Childs: Understrengningen af Biblen som vidnesbyrd, modstanden mod eksistentielle metoder og afvisningen af antropocentrisk teologi; se Driver (2010), 89-90.

Kritik af Childs' metode

Almindeligvis skelner man i eksegesen grundlæggende mellem to forskellige tilgange til teksten: De diakrone og de synkrone. De diakrone, historiske metoder ønsker at afdække tekstens udviklingshistorie, altså de mange stadier og historiske kontekster, som teksten har eksisteret i, før den fik sin endelige form. De synkrone, litterære metoder arbejder til gengæld med teksten i sin endelige form som et litterært produkt uafhængigt af dets tilblivelseshistorie. Forskellen på de to tilgange viser sig i, hvor man søger tekstens "mening". I de diakrone metoder leder man typisk efter den "oprindelige" forfatters intention, senere tilføjelser og redaktionelle ændringer, og måske søger man også efter de historiske begivenheder, som teksten beretter om eller afspejler. Her er tekstens mening bundet til den tid, den er blevet til i. I de synkrone metoder leder man derimod efter meningen inden for tekstens eget univers, løst fra dens oprindelige forankring i én bestemt, historisk situation, eller man finder meningen i mødet mellem tekst og læser.

Problemet med Childs' metode er, at den vil være en mellemvej. Den vil fokusere på tekstens *final form*, samtidig med at den vil arbejde med dens historiske dimension. Dette kan medføre en afstandtagen, dels fra de historiske metoder, der låser tekstens mening i fortiden, dels fra de litterære, der kapper tekstens tilknytning til historien og virkeligheden bag teksten. Derved opstår der uklarhed. Som bekendt ønsker Childs en holistisk læsning af teksten inden for rammen af den autoritative tradition selv, som den blev formet af den enhedsprægede menighed. Han taler jo netop om tekstens "kanoniske" mening. Det betyder imidlertid – og ganske uholdbart – at han på den ene side negligerer de forskellige (og modsatrettede) redaktioners påvirkning af teksten og på den anden side tilskriver et *kollektiv* ("menigheden") intention og handling. "Das Auslegungsgeschehen des Kanonsprozesses läge dann im Text selbst, in seiner (nicht der Autoren) 'canonical intentionality'" (Krauter 1999, 41). Netop denne gløse – canonical intentionality – har Barr skeptisk betegnet som en "mystic phrase", mens andre har peget på Childs' afhængighed af litterære, poststrukturelle metoder.¹⁹ Da Childs omvendt selv afviser disse med henvisning til deres manglende blik for sammenhængen mellem tekst og virkelighed, forbliver sagen uklar.

Denne uklarhed forplanter sig også til Childs' ambivalente forhold til de historiske metoder. På den ene side insisterer han på tekstens historiske dimension, på den anden side er han særdeles forbeholden

19. F.eks. John Barton, *Reading the Old Testament. Method in Biblical Study* (London: Darton Longman and Todd 1984), 86-88 og 100-103.

over for redaktionskritikken og fremhæver altid *final form* på bekostning af tekstens tidligere lag. Navnlig i 1980'erne blev der svaret igen med påpegningen af, at slutredaktionen ikke altid kan gælde som normativ. Den sidste redaktion kan også tage fejl og i redigeringen formørke og fordærve tidligere værdifulde teologiske udsagn (Barr 1983, 92-94; Oeming 2001, 209). Nu hævder Childs jo netop en grundlæggende kontinuitet mellem de ældste og yngste lag af teksten inden for den enhedsprægede menighed, men problemet er så, at han næsten "fundamentalistisk" påstår ufejlbarhed i den udvælgelses- og redaktionsproces, som han kalder den kanoniske proces.²⁰ Kendetegnet for *Indledningerne* er den stadige henvisning til kanon som løsningen på den historiske kritiks mange uoverensstemmelser. Det er her, Oemings kritik for alvor sætter ind: "Der Entwurf eines canonical approach stellt bei Childs (...) eine dogmatische Flucht aus den Schwierigkeiten des historisch-kritischen Geschäfts in einen in seiner Bedeutung maßlos überschätzten positiven Kanon dar" (Oeming 2001, 216). I stedet for at komme overens med tekstens komplekse tilblivelseshistorie og de modstridende teologier inden for Biblen selv, henvises der blot til kanon som en hermeneutisk nøgle, med hvilken denne tilblivelseshistorie skal fortolkes og bedømmes.

Som påvist er der hos Childs en spænding i synet på det diakrone studiums relevans. I *Indledningerne* er tekstens mening altid bundet til den endelige, kanoniske udgave, men i sin *Teologi* ændrer han holdning, så tekstens forskellige lag nu alligevel afspejler "a certain quality of their original life". Derved tager Childs selv brodden af den kritik, der er opregnet ovenfor. Han er blevet traditionshistoriker.²¹ At forholdet mellem de tidligere tekstlag og den endelige udgave ikke bliver nærmere præciseret – om end der peges på en grundlæggende kontinuitet – gør det om muligt endnu sværere at få hold på hans metode.

Kritik af Childs' udgangspunkt for bibelsk teologi

Som bekendt opfatter Childs den bibelske teologis egentlige opgave som en teologisk refleksion over de bibelske vidnesbyrd. Begge testamenter vidner nemlig om Jesus Kristus, men på hver deres måde. Walter Brueggemann har meget svært ved at acceptere dette klare kristologiske fortegn. Han mener, at Det Gamle Testamente næsten forsvinder med et sådan udgangspunkt, fordi det har så relativt lidt at

20. Knud Jeppesen, "Mellem isagogik og teologi", *DTT* 45 (1982), 165-176 (169).

21. James Barr, *The Concept of Biblical Theology. An Old Testament Perspective* (London: SCM Press 1999), 422-424; se hertil Oeming (2001), 268.

sige: "The Old Testament has much to say about God, but not much to say about Jesus as the Christ."²² Derfor fører Childs' afsæt uundgæeligt til en massiv reduktionisme, fordi meget af teksten må lades ude af betragtning. Brueggemann anerkender nok, at begge testamenter fortæller om den samme Gud, men de gammeltestamentlige vidnesbyrd kan ikke tvinges ind i rammerne af en dogmatisk kristologi.

Det mener jeg nu heller ikke, at Childs prøver på. Tværtimod er der meget lidt åbenlys kristologisk eksegese (jf. Noble 1995, 75). Problemet er nærmere, at Childs er dygtig til at redegøre traditions-historisk for de forskellige gammeltestamentlige vidnesbyrd, men kun i ringe grad er i stand til at bringe dem i samtale med de nytestamentlige vidnesbyrd og dogmatikken. I de konkrete refleksioner fremstår forholdet mellem de to testamenter ofte *ureflekteret*, og sammenhængen etableres kun på et stikordsagtigt plan. Den deskriptive opgave med at klarlægge de to testamenter mangfoldige vidnesbyrd og respektere deres integritet lykkes næsten for godt. Læseren efterlades ofte uden klare bud på, hvori det "konstruktive" så består. Selvom Childs insisterer på, at bibelsk teologi skal være en normativ disciplin, så er hans egen indsats mest på det deskriptive plan.

James Barr afviser, at der er tale om *bibelsk* teologi. Det er nærmere "a biblical apologetic for a Barthian dogmatic stance" og "a dogmatic theology with biblical proof", der mest af alt er præget af at være en personlig religiøs bekendelse.²³ Hver gang Childs taler om 'teologi' og noget 'teologisk', mener han partout 'barthiansk'! "There are indeed three heroes of the work: Luther, Calvin and Barth, in ascending order" (Barr 1999, 406). Det bestrides endda, at der overhovedet er tale om en *kanonisk* teologi. Gennemgangen af de bibelske bøger følger ikke den kanoniske rækkefølge, Childs forlader reelt sin egen metode for at lægge sig i et traditionshistorisk spor, og hans disposition med de forskellige dogmatiske temaer har intet med kanon at gøre.

Om end Barrs indvendinger er polemiske og sommetider (underholdende) usaglige, så berører han noget essentielt: Er Childs ekseget eller systematiker? Det er klart, at han i en skelnen mellem religionshistorie og dogmatik ubetinget ligger det sidste nærmest. Det første

22. Walter Brueggemann, *Theology of the Old Testament. Testimony, Dispute, Advocacy* (Minneapolis: Fortress Press 1997), 92.

23. Denne kritik kan skyldes, at Childs deler den tyske opfattelse af bibelsk teologi som en *disciplin*, en nutidig og teologisk normativ refleksion over den kristne bibel, mens Barr definerer det som "theology as it existed or was thought or believed within the time, languages and cultures of the Bible itself", jf. Driver (2010), 82-86.

er jo netop det, som han hele tiden tager afstand fra. Så vidt jeg kan se, forudsætter Childs – ganske traditionelt – inspirationstanken og heraf den reformatoriske forestilling om skriftens enhed, der betyder, at *hele* Biblen forkynder Kristus. Det er der ikke noget galt med, hvis man som Barth “dumdrigtigt” *antager* det uden at ville underbygge det. Childs’ problem er, at han insisterer på at være en historisk orienteret ekseget, dvs., at han bliver ved med at fremføre (manipulerede) historiske og moderne, hermeneutiske begrundelser for sit udgangspunkt (jf. Krauter 1999, 43). På den måde er hans metode og teologi en mærkelig sammenblanding af eksegesi og systematisk teologi, der på den ene side til det yderste respekterer mangfoldigheden i de bibelske vidnesbyrd, på den anden side bliver ved med at hævde, at de alligevel peger hen på den samme guddommelige virkelighed.

6. Afrunding

Det er nok rigtigt at betegne Childs’ projekt som et eksempel på “good timing”.²⁴ Netop da frustrationen over den historiske kritiks sønderrivning af den bibelske litteratur var størst, insisterede Childs på at læse Biblen som en helhed i sin endelige, kanoniske udgave. Ikke som et religionshistorisk dokument, men som en teologisk forpligtende bog. Det er formentlig her, at hans indsats er mest betydningsfuld: Den utrættelige kamp for at demonstrere eksegesens teologiske og kirkelige værdi. Det sker dog ikke uden problemer: Dels er der tydelige spændinger i hans forfatterskab, navnlig om relevansen af teksternes historiske dimension. Dels ligger hans forestillinger om kano- nens tilblivelse og menighedens rolle heri – for ikke at glemme hans antagelse af begge testamenter som vidner om Kristus – nærmere systematikken end den historiskfunderede eksegesi, som han trods alt ønsker at repræsentere.

24. Helge S. Kvanvig, *Historisk Bibel og bibelsk historie* (Kristiansand: Høyskoleforlaget 1999), 139.